

JUÑIL CHA'AÑBÄ TROÑIJIB 2
IKÄÑOL JIÑI TY'AÑÄL
CH'OL

Juñil cha'añbä troñijib 2 lkäñol jiñi ty'añäl

CH'ol

D.R. © 2025. Universidad Autónoma de Chiapas
Boulevard Belisario Domínguez Km. 1081 sin número,
Colina Universitaria, Terán, C.P. 29050, Tuxtla Gutiérrez, Chiapas, México

ISBN: 978-607-561-314-7

Coordinador General

Roger Adrián Mandujano Ayala

Coordinación Académica

Flor Marina Bermúdez Urbina
Marco Antonio Castellano Pérez

Autor

Ezequiel Vázquez Martínez

La Universidad Autónoma de Chiapas forma parte de la Red Nacional de Editoriales Universitarias y Académicas de México, Altexto y de la Asociación de Editoriales Universitarias de América Latina y El Caribe (EULAC).

Las opiniones expresadas por los autores no necesariamente reflejan la postura de los editores de la publicación; la información y análisis contenidos en esta publicación son estrictamente responsabilidad de los autores. Se autoriza la reproducción parcial o total de los textos aquí publicados, siempre y cuando se haga sin fines comerciales y se cite la fuente completa. Las imágenes de portada, la composición de interiores y el diseño de cubierta son propiedad de la Universidad Autónoma de Chiapas.

Hecho en México
Made in Mexico

HUMANISMO QUE TRANSFORMA

GOBIERNO DE CHIAPAS
2024 - 2030

GOBIERNO DEL ESTADO DE CHIAPAS

Eduardo Ramírez Aguilar

Gobernador Constitucional del Estado de Chiapas

Roger Adrián Mandujano Ayala

Secretario de Educación del Estado de Chiapas

José Alfredo Ramírez Guzmán

Subsecretario de Educación Federalizada

Gilberto de los Santos Cruz

Subsecretario de Educación Estatal

Roberto Eduardo Grajales González

Subsecretario de Planeación Educativa

Sergio David Molina Gómez

Director del Instituto Chiapaneco de Educación para Jóvenes y Adultos

Coordinación General

Roger Adrián Mandujano Ayala

Coordinación Académica

Flor Marina Bermúdez Urbina
Marco Antonio Castellano Pérez

Autor

Ezequiel Vázquez Martínez

Revisión Técnica

José Bastiani Gómez

Corrección de Estilo

Fernando Enrique Trejo Trejo

Diseño Editorial

Alejandro Ramírez Tapia

Formación Editorial

Juan Bernavé Olivares Vázquez

Fotografía

Isela López Pérez
Juan Pablo Virgen Jiménez
Dirección de Comunicación Social de la UNACH

XPÄSOÑEL

TY'añäl cha'añbä tyijikñiyel

1

**CHäñlujuñchajp ty'añ 14 k'älätyo
tyi Wuklujuñp'ej icha'k'al ty'añ 27**

2

TY'añ cha'añbä weñ-añ: K'ajk
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Wits
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: CHolel
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Ek'
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Uw
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: CHäy
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Bu'ul
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: P'ejty
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: K'iñ
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Muty
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Ja'
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: TYe'
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Otyoty
 TY'añ cha'añbä weñ-añ: Bij
 TSolts'ijb

3

8

13

18

23

28

33

39

45

51

57

61

65

69

73

Waxäklujuñchajp icha'k'al ty'añ 28

**Bolomlujuñchajp icha'k'al ty'añ 29
k'älätyo tyi Uxlujumchajp icha'k'al
tyañ 33**

Icha' k'elo käñoñel/¡Mejloñix!

80

TY'añäl cha'añbä tyijikñiyel

Jiñi ijuñilel troñel *Matías de Córdoba* jiñäch ak'o tyi käjñel ñoj yombä mejlel yik'oty bajche' yom k'elol jiñi k'extyayajbäytyak tyi pamil chäch bajche' yom imejlel tyi ili koberno cha'añbä ik'extyänhtyel lak pi'älob. Ya'i tyi juñ ba' chukul jiñäch jiñi tyi *Intercultural Bilingüe*, jiñi käñtyisayaj machbä lajalix bajche' wajali yik'oty jiñi ña'tyibal añixbä wa'liyi mej yäjlel ke jiñi ikotyänhtyel lak pi'älob jiñäch ñoj weñbä tyi k'elol cha'añ tyi cha'añbä ba' oraj ijiñäch baki jujuñ sujm bajche' mi icha'añtye troñel yik'oty ich'ujbiñtye jak'oñel jiñäch cha'añ iweñlel tyi chuñtyäl lak pi'älö'i.

CHäch bajche' mi yäl itroñel jiñi estaru bajche' iliyi "Mejläch jiñi CHapas" ili juñ jiñäch mu'bä isu'beñoñla cha'añ mi lak cha'leñ pensal ke joñoñla mejloñächla jk'extyañ lak pamil yik'oty imelol jiñi chapas ñoj wenbä pamil, iñoj yombä kole majlel iba' mik laja laja kotyañ lakbäytyak. Jiñi k'extyayajbäj mi' tyejche tyi joñoñla ityöp'ä je'e jiñi weñba pensal, weñbä meloñel yik'oty ipensaliñtye lak pi'älob cha'añ iweñ kotyänhtyelob.

Ili troñel melelbä tyi ipusik'al jiñi chapas, mi' säklañ tyi jiñi lak pi'älob ke mejlo'äch tyi pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel; yombä yäk' tyi ña'tyänhtyel jiñäch ke tyi lak lu' pejtyele mejloñächla tyi troñel cha'añ ba' pety chumoloñla yik'oty tyi pejtyele lak pety kolem lumal.

Wokolix awälä cha'añ wäch añetyla tyi ili bijlel cha'ambä chapas ba' ñoj yom ñik'i melol, iweñ-isänhtyel pamil yik'oty ba' yombä mik tyaj lak tyijikñiyel.

Eduardo Ramírez Aguilar
Gobernador Constitucional del Estado de Chiapas 2024-2030

CHäñlujuñchajp ty'añ 14 k'älätyo tyi
Wuklujuñchajp icha'k'al ty'añ 27
TY'añ cha'añbö weñ-añtyak

TY'añ cha'añbä weñ-añ: K'ajk

Troñijib 66

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi kälax tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklaño' ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "a", ipäsbeñob ke jiñäch jiñi anbä **chächäk** its'ijbal. TYi yujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixotyñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "a".

k'ajk

a'bäk

waj

Troñijib 67

Su'beño' jiñi xkäjuñob cha'añ mi itsaji k'elob ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak.
 Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil che'
 jiñi yomäch mi ijäx ts'ijbubeñob iye'bal.

q

alaxax

ajkum

aläl

Troñijib 68

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuñob jiñi yuk'el ts'ijb "a".

1		21		21		21		21		21		2	

Troñijib 69

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboñob imal jiñi yuk'el ts'ijb "a" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

a a a a a a a a
a a a a a a a a
a a a a a a a a
a a a a a a a a

Troñijib 70

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elob jiñi ty'añälyak cha'añ mi ijäxts'ijbuñob jiñi yuk'el ts'ijb "a".

a'bañ a'ch'

axux

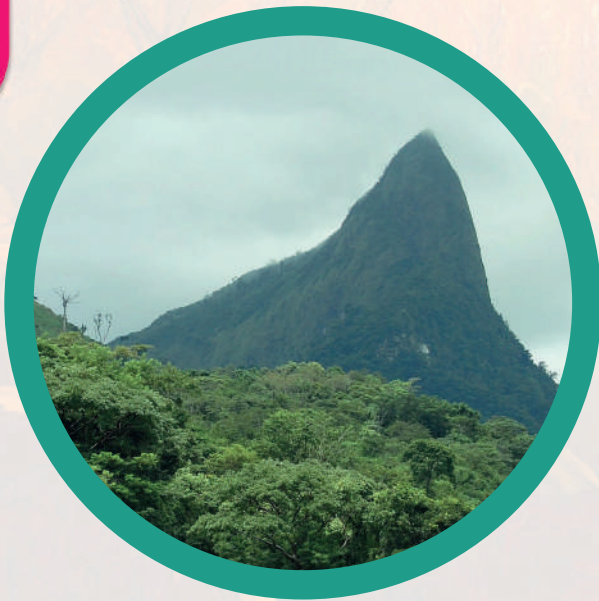

Troñijib 71

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Wits

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklaño' ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "i", ipäsbeño' ke jiñäch jiñi anbä its'ijbal bajche' jiñi **alaxax**. TYi yujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixotyñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "i".

wits

i'b

ch'ib

Troñijib 72

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi itsaji k'elob ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak.
 Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil
 che' jiñi yomäch mi ijäx ts'ijbubeño' iye'bal.

i

ich

iw

lxtyo'pimel

Troñijib 73

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "i".

Tracing practice for the letter 'i'. Each of the six columns contains a sequence of dots. The first dot in each column is a solid black dot. The second dot is a hollow circle. A blue arrow points from the hollow circle down to the solid dot, with the number '1' next to it. Above the hollow circle is a blue circle with the number '2' and a curved arrow indicating a counter-clockwise stroke. Below each column are several more rows of solid black dots for independent practice.

Troñijib 74

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboñob imal jiñi yuk'el ts'ijb "i" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Troñijib 75

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elob jiñi ty'añältyak cha'añ mi ijäxsts'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "i".

ik'ix   ixujk   ixim

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Cholel

Troñijib 76

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi kälax tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklañob ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "o", ipäsbeño' ke jiñäch jiñi anbä its'ijbal che'bajche' jiñi **kajpej**. TYi yujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixotyñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "o".

cholel

kojtyom

joläl

Troñijib 77

Su'beño' jiñi xkäjuñob cha'añ mi itsaji k'elo' ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak. Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil che' jiñi yomäch mi ijäx ts'ijbubeño' iye'bal.

kolel

jo'ox

alob

Troñijib 78

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "o".

Troñijib 79

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboñob imal jiñi yuk'el ts'ijb "o" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○
○	○	○	○	○	○

Troñijib 80

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elo' jiñi ty'añälyak cha'añ mi ijäxts'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "o".

o'bes   ok'ol

ochel

Troñijib 81

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Ek'

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklaño' ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "e", ipäsbeño' ke jiñäch jiñi anbä its'ijbal bajche' jiñi **pañchañ**. TYi ujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixotyñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "e".

ek'

ch'eñ

me'

Troñijb 82

Su'beño' jiñi xkäjuñob cha'añ mi itsaji k'elo' ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak.
 Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil che' jiñi
 yomäch mi ijäx ts'ijbubeño' iye'bal.

e

ekel

ejäl

ejmech

Troñijib 83

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "e".

Troñijb 84

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboño' imal jiñi yuk'el ts'ijb "e" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

Troñijb 85

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elo' jiñi ty'añälyak cha'añ mi ijäxts'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "e".

me'ba' jejmeñ
xäye'

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Uw

Troñijib 86

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklaño' ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "u", ipäsbeño' ke jiñäch jiñi anbä **yöjyäch** its'ijbal. TYi yujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixotyñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "u".

uw

lumal

uch

Troñijib 87

Su'beño' jiñi xkäjuñob cha'añ mi itsaji k'elo' ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak.
 Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añälyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil che'
 jiñi yomäch mi ijäx ts'ijbubeño' iye'bal.

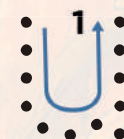
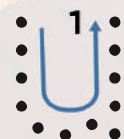
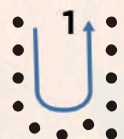
U

ul
 jukub
 lum

Troñijib 88

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "u".

Troñijib 89

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboñob imal jiñi yuk'el ts'ijb "u" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

U U U U U U

U U U U U U

U U U U U U

Troñijib 90

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elo' jiñi ty'añältyak cha'añ mi ijäxts'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "u".

kulix   juk'
xkuj

Troñijib 91

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Chäy

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi kälax tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' isäklaño' ya'i tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb "ä", ipäsbeño' ke jiñäch jiñi **añbä its'ijbal**. TYi yujtyi'bal subeño' cha'añ mi ixoty ñup'o' jiñi yuk'el ts'ijb "ä".

chäy

choñoñi'bäl

bäkäl

Troñijib 92

Su'beño' jiñi xkäjuñob cha'añ mi itsaji k'elo' ili tye'el ts'ijbtyak yik'oty ty'añtyak.
 Su'beño' cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi ty'añältyak jiñi yuk'el ts'ijb kolembä ts'ijbubil che' jiñi
 yomäch mi ijäx ts'ijbubeño' iye'bal.

lukbäl

bäläl

bäk'eñ

Troñijib 93

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iñutso' majlel jiñi puntutyak cha'añ mi its'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "ä".

Troñijib 94

Awäleyi su'beño' cha'añ mi iboño' imal jiñi yuk'el ts'ijb "ä" añbätyak tyi iye'bal ili ty'añ.

Troñijib 95

Pejkañ tyi tsikil jujump'ej ili ty'añtyak yik'oty su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyälo'tyak majlel awik'oty, su'beño' je'e mi iweñ k'elo' jiñi ty'añältyak cha'añ mi ijäxts'ijbuño' jiñi yuk'el ts'ijb "ä".

bujkäl wexäl

bujtyäl

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Bu'ul

Troñijib 96

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' cha'añ mi ikäño' majlel ya'i tyi ty'añtyak jiñi tye'eltyak ts'ijb "b", "l" yik'oty jiñi "" iya'i su'beño' mi ixotyñup'o' majlel.

bu'ul

bäñäl

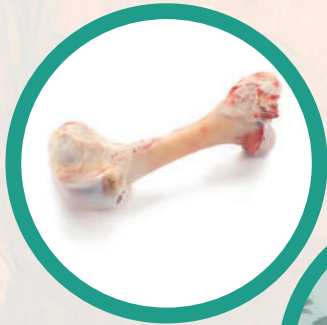
ch'äxbil

Troñijib 97

K'ajtyibeñ jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elo' tyi jujump'ej ejtyalältyak?, ya'i pejkañ tyi k'am jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak, su'beño' je'e isäklaño'tyak majlel jiñi tye'el ts'ijb "b", "l" yik'oty jiñi "" che'jiñi la' ixoty ñup'otyak, tyi yujtyi'balix cha' pejkañ tyi k'am awik'oty' jiñi ts'itya' ty'añtyak.

kolem bak

käläxix ik'

luty alälob

Troñijib 98

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elob tyi jujump'ej ejtyalältyak? Kotyañ jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño' majlel ik'aba' jiñi ejtyalältyak isu'beño' isäp ts'ijbuño' alä tye' tyi ejtyalältyak yik'oty ba' mi' tyajo' ik'aba'tyak.

baj
lukum
a'bälel

Troñijib 99

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi ik'elo' jiñi ts'itya' ty'añtyak añbä tyi iye'bal ili ty'añäl, k'ajtyibeño' mi tsa'äch ikäñäyo' ke anäch ty'añtyak machbä ts'äkäliktyak isu'be'ño' ke yik'oty jiñi tye'eltyak ts'ijb "b", "l", yik'oty "" la' its'äktyisaño' majlel jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak. TYi yujtyi'bal pejkañ majlel tyi weñ tsikil.

Säsäk x__aj

Ixäki __ukum

Weñ a__ __ä__e__ix

b

l

'

Troñijib 100

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi' ñopo' ts'ijb tyi ili troñel. Jiñi xkäñjuñob mi kaja iyälo' chämp'ej jo'p'e ty'añältyak tyi ityojlel jiñi ty'añ cha'añbä "**bu'ul**" its'ijbuñ tyi xuk'ul chäch bajche' mi isu'beñetyo' majlel, ima' pejkañ majlel je'e, yomtyoki mi awilañ mi acha' ts'ijbuñ cha'añ mi ik'elo' bajche' mi amel, kotyaño' tyi uts'aty cha'añ mi icha' its'ijbuño' majlel ya'i ba' säpätyak rayaj añbä tyi eñtyäl.

Troñijib 101

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi lak cha' kaja lak ñop ts'ijb tyi ili troñel.
 Su'beño' ke yik'oty jiñi ty'añtyak añbä tyi chañ mi ikajel its'äkyisaño' majlel jiñi ts'itya'
 ty'añtyak. Ta'ixki ujtyiyo' pejkañ majlel tyi tsikil jiñi ts'itya' ty'añtyak. Yomtyoki mi awilañ
 kotyaño' tyi uts'aty, iweñ su'beño' ke ñoj yomäch bajche' chonkol imelo'.

bu'ul

lew

K'uxol

CH'ilil jiñi _____.

K'uxbil yik'oty _____.

Sumuk tyi _____.

TY'añ cha'añbä weñ-añ: P'ejty

Troñijib 102

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elob jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' cha'añ mi ikäño' majlel ya'i tyi ty'añtyak jiñi tye'eltyak ts'ijb "p'", "j" yik'oty jiñi "ty" iya'i su'beño' mi ixotyñup'o' majlel.

p'ejty

jukub

tyokal

Troñijib 103

K'ajtyibeñ jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elo' tyi jujump'ej ejtyalältyak?, ya'i pejkañ tyi k'am jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak, su'beño' je'e isäklaño'tyak majlel jiñi tye'el ts'ijb "p", "j" yik'oty jiñi "ty" che'jiñi la' ixoty ñup'otyak, tyi yujtyi'balix cha' pejkañ tyi k'am awik'oty' jiñi ts'itya' ty'añtyak.

chuty joñow

uts jiñi tyatyäl

p'ätyäl wiñik

Troñijib 104

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elob tyi jujump'ej ejtyalältyak? Kotyaño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño' majlel ik'aba' jiñi ejtyalältyak isu'beño' isäpts'ijbuño' alä tye' tyi ejtyalältyak yik'oty ba' mi' tyajo' ik'aba'tyak.

p'ok
jaj
tyijol

Troñijib 105

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi ik'elo' jiñi ts'itya' ty'añtyak añbä tyi iye'bal ili ty'añäl, k'ajtyibeño' mi tsa'äch ikäñäyob ke anäch ty'añtyak machbä ts'äkäliltyak isu'beño' ke yik'oty jiñi tye'eltyak ts'ijb "p'", "j", yik'oty "ty" la' its'äktyisaño' majlel jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak. TYi yujtyi'bal pejkañ majlel tyi weñ tsikil.

__ak sik'ä'

__ax__axñayob xsoñob

__ots'ol jiñi x-ixik

p'

j

ty

Troñijib 106

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi' ñopo' ts'ijb tyi ili troñel. Jiñi xkäñjuñob mi kaja iyälo' chämp'ej jo'p'e ty'añältyak tyi ityojlel jiñi ty'añ cha'añbä **"pejty"** its'ijbuñ tyi xuk'ul chäch bajche' mi isu'beñetyo' majlel, ima' pejkañ majlel je'e, yomtyoki mi awilañ mi acha' ts'ijbuñ cha'añ mi ik'elo' bajche' mi amel, kotyaño' tyi uts'aty cha'añ mi icha' its'ijbuño' majlel ya'i ba' säpätyak rayaj añbä tyi eñtyäl.

Troñijib 107

Su'beñob jiñi xkäñjuñob cha'añ muk'äch laj kajel lak cha' ñop majlel jiñi ts'ijb.
 Su'beñob ke yik'oty jiñi ty'añtyak añbä tyi chañ mi ikajel its'äktyesañob majlel jiñi
 ty'añtyak añbä tyi iye'bal.

p'ejty

tyokol

joyol

Pulemix jiñi _____.

_____ imalil.

_____ ipaty.

TY'añ cha'añbä weñ-añ : K'iñ

Troñijib 108

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' cha'añ mi ikäño' majlel ya'i tyi ty'añtyak jiñi tye'eltyak ts'ijb "k'", "ñ" yik'oty jiñi "k" iya'i su'beño' mi ixotyñup'o' majlel.

k'iñ

säk'añ

kuskuñ

Troñijib 109

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elo' tyi jujump'ej ejtyalältyak?, ya'i pejkañ tyi k'am jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak, su'beño' je'e isäklaño'tyak majlel jiñi tye'el ts'ijb "k", "ñ" yik'oty jiñi "k" che'jiñi la' ixoty ñup'otyak, tyi yujtyi'balix cha' pejkañ tyi k'am awik'otyob jiñi ts'itya' ty'añtyak.

K'änk'än ja'as

mech'bä ñoxtyatyal

Yäjäx kajchil

Troñijib 110

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elob tyi jujump'ej ejtyalältyak? Kotyaño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño' majlel ik'aba' jiñi ejtyalältyak isu'beño' isäp ts'ijbuño' alä tye' tyi ejtyalältyak yik'oty ba' mi' tyajo' ik'aba'tyak.

k'ächäl
ña'jel
Xkuj

Troñijib 111

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi ik'elo' jiñi ts'itya' ty'añtyak añbä tyi iye'bal ili ty'añäl, k'ajtyibeño' mi tsa'äch ikäñäyo' ke anäch ty'añtyak machbä ts'äkäliltyak isu'beño' ke yik'oty jiñi tye'eltyak ts'ijb "k'", "ñ", yik'oty "k" la' its'äkyisaño' majlel jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak. TYi yujtyi'bal pejkañ majlel tyi weñ tsikil.

Ilekax __iñejel.

__o__ol ip'is iwuty.

añix __o'säjñ.

k'

ñ

k

Troñijib 112

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi' ñopo' ts'ijb tyi ili troñel. Jiñi xkäñjuñob mi kaja iyälo' chämp'ej jo'p'e ty'añältyak tyi ityojlel jiñi ty'añ cha'añbä **"k'iñ"** its'ijbuñ tyi xuk'ul chäch bajche' mi isu'beñetyo' majlel, ima' pejkañ majlel je'e, yomtyoki mi awilañ mi acha' ts'ijbuñ cha'añ mi ik'elo' bajche' mi amel, kotyaño' tyi uts'aty cha'añ mi icha' its'ijbuño' majlel ya'i ba' säpätyak rayaj añbä tyi eñtyäl.

Troñijib 113

Su'beñob jiñi xkäñjuñob cha'añ muk'äch laj kajel lak cha' ñop majlel jiñi ts'ijb.
 Su'beñob ke yik'oty jiñi ty'añtyak añbä tyi chañ mi ikajel its'äktyisañob majlel jiñi ty'añtyak
 añbä tyi iye'bal.

k'iñ

koxyal

ñichim

mi' puloñla jiñi _____.

chuty jiñi _____.

yöpä jiñi _____.

TY'añ ch'añbä weñ-añ : Muty

Troñijib 114

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak, pejkañ tyi käläx tyi jujump'ej jiñi ty'añältyak.

Su'beño' cha'añ mi ikäño' majlel ya'i tyi ty'añtyak jiñi tye'eltyak ts'ijb "m", "y" yik'oty jiñi "s" iya'i su'beño' mi ixotyñup'o' majlel.

muty

kawayu'

soñob

Troñijib 115

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elo' tyi jujump'ej ejtyalältyak?, ya'i pejkañ tyi k'am jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak, su'beño' je'e isäklaño'tyak majlel jiñi tye'el ts'ijb **"m"**, **"y"** yik'oty jiñi **"s"** che'jiñi la' ixoty ñup'otyak, tyi yujtyi'balix cha' pejkañ tyi k'am awik'otyob jiñi ts'itya' ty'añtyak.

ilekax jiñi p'isoñi'bäl

chächäk jiñi koya'

ñajty tsikil yuk'el max

Troñijib 116

K'ajtyibeño' jiñi xkäñjuñob ¿chuki chonkol ik'elo' tyi jujump'ej ejtyalältyak? Kotyañ jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño' majlel ik'aba' jiñi ejtyalältyak isu'beño' isäpts'ijbuño' alä tye' tyi ejtyalältyak yik'oty ba' mi' tyajo' ik'aba'tyak.

sats'

matye'muty

yak

Troñijib 117

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi ik'elo' jiñi ts'itya' ty'añtyak añbä tyi iye'bal ili ty'añäl, k'ajtyibeño' mi tsa'äch ikäñäyo' ke anäch ty'añtyak machbä ts'äkälikyak isu'beño' ke yik'oty jiñi tye'eltyak ts'ijb **"m"**, **"y"**, yik'oty **"s"** la' its'äktyisaño' majlel jujump'ej jiñi ts'itya' ty'añältyak. TYi yujtyi'bal pejkañ majlel tyi weñ tsikil.

ityuñta' x__uku__
 __ä__äk its'ijbal xk'oloch.
 __äk jiñi wiñik.

m   **y**   **s**

Troñijib 118

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi' ñopo' ts'ijb tyi ili troñel. Jiñi xkäñjuñob mi kaja iyälo' chämp'ejjo'p'e ty'añälyak tyi ityojlel jiñi ty'añ cha'añbä **"muty"** its'ijbuñ tyi xuk'ul chäch bajche' mi isu'beñetyo' majlel, ima' pejkañ majlel je'e, yomtyoki mi awilañ mi acha' ts'ijbuñ cha'añ mi ik'elo' bajche' mi amel, kotyaño' tyi uts'aty cha'añ mi icha' its'ijbuño' majlel ya'i ba' säpätyak rayaj añbä tyi eñtyäl.

Troñijib 119

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ muk'äch laj kajel lak cha' ñop majlel jiñi ts'ijb.
 Su'beño' ke yik'oty jiñi ty'añtyak añbä tyi chañ mi ikajel its'äktyisañob majlel jiñi
 ty'añtyak añbä tyi iye'bal.

muty

yok

selel

ka'bäl iyal jiñi _____.

ñoj tyam _____ jiñi alob.

_____ ipam jiñi xk'alä.

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Ja'

Troñijib 120

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklačño'tyak ya' tyi chämp'ej ty'añäl jiñi yuk'el ts'ijb "a" yik'oty jiñi tye'elts'ijb "w", "x" yik'oty "p" che' jiñi la' ixotyñup'o'tyak majlel. Komo pejkañ awik'otyó' tyi weñ tsikil jujump'ej jiñi ty'añältyak isu'beñ icha' ts'ijbuño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' säpätyakbä rayaj añbä tyi iye'bal jiñi ejtyalältyak.

ja'

xex

puy

wakax

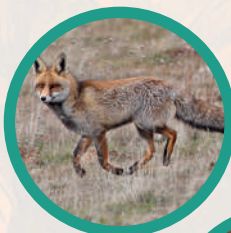

Troñijib 121

Su'beño' jiñi xkäñjuñob iweñ k'elo' tyi xuk'ul jiñi ejtyalältyak ya'i kotyaño' majlel cha'añ ipejkaño' jiñi ts'itya' ty'añtyak ma'añbä ts'äkäl, che' jiñi su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ iñutso' jiñi ma'añbä ts'äkäbä ty'añtyak ba' mi' tyaj isujmlel yik'oty jiñi yalo' ty'añtyak ba' uxtsolotyak. Ta'ixki ujtyiyo' its'äkyisañ, Komo pejkañ awik'otyo' jiñi xkäñjuñob jiñi ts'itya' ty'añtyak ya'i cha' pejkañ tyi cha'sujtyej ojaysujtyelik awoñ.

bä'ñäbil jiñi

chityam
wax
K'äñchoj

belbeñalo' majlel jiñi

lukum
chäy
xiñich'

weñ tsaj jiñi

alaxax
pajch'
ja'as

Troñijib 122

Komo pejkañ tyi käläx awik'oty xkäñjuñob jujump'ej jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak isu'beño' isäklaño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' chäñtsolol ts'itya' ty'añtyak ita'ixki mejli ityajo' su'beño' isäpts'ijbubeño' iye'bal. Weñ pejkaño' ikotyano' tyi uts'aty mi añki machbä ñoj mej imel. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añtyak.

wäyel

xix

pak'

waxäkojty

weñ muk' tyi wäyel jiñi aläl.
 ka'bä tyi käyli xix sa'.
 yorojlelix jiñi pak'.
 waxäkojty yal jiñi xña'ts'i'.

Troñijib 123

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja la' Komo pejkañ tyi käläx jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak. Isu'beño' its'äktyisaño' jiñi ts'itya' ty'añ ya'bä ts'ijbubil tyi iye'bal ili ty'añ yik'oty jiñi wäkp'ej ty'añältyak. Ak'eño' ts'itya' oraj cha'añ imelo' jiñi troñel iyomki mi awilañ kotyaño' tyi uts'aty. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añ.

puy

xex

Ja'

wäyel

xämbal

wakax

chumolo' tyi ____ jiñi ____ yik'oty ____, imuk'o tyi _____ ,
ityi a'bälel muk'o'ix tyi ____ bajche' jiñi ____ je'e.

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Tye'

Troñijib 124

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi chämp'ej ty'äñäl jiñi yuk'el ts'ijb "e" yik'oty jiñi tye'elts'ijb "n", "t" yik'oty "ty" che' jiñi la' ixotyñup'o'tyak majlel. Komo pejkañ awik'oty' tyi weñ tsikil jujump'ej jiñi ty'añältyak isu'beñ icha' ts'ijbuño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' säpätyakbä rayaj añbä tyi iye'bal jiñi ejtyalältyak.

tye'

manko

wentana

ty'orok

Troñijib 125

Su'beño' jiñi xkäñjuñob iweñ k'elo' tyi xuk'ul jiñi ejtyalältyak ya'i kotyaño' majlel cha'añ ipejkaño' jiñi ts'itya' ty'añtyak ma'añbä ts'äkäl, che' jiñi su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ iñutso' jiñi ma'añbä ts'äkäbä ty'añtyak ba' mi' tyaj isujmllel yik'oty jiñi yalo' ty'añtyak ba' uxtsolotyak. Ta'ixki ujtyiyo' its'äkyisañ, Komo pejkañ awik'oty' jiñi xkäñjuñob jiñi ts'itya' ty'añtyak ya'i cha' pejkañ tyi cha'sujtyel ojaysujtyelik awoñ.

tsäts itroñel jiñi

alo'
nana'
xts'äkayaj

K'elobjib otyoty jiñi

ich'ub
wentana
ochi'bäl

jiñi wiñik chonkol tyi

ty'ujöñel
alas
troñel

Troñijib 126

Komo pejkañ tyi käläx awik'oty xkäñjuñob jujump'ej jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak isu'beño' isäklaño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' chäñtsolol ts'itya' ty'añtyak ita'ixki mejli ityajo' su'beño' isäpts'ijbubeñoob iye'bal. Weñ pejkaño' ikotyano' tyi uts'aty mi añki machbä ñoj mej imel. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añtyak.

ty'ul

täkäch

chonkol

tye'

chonkol tyi chobal jiñi wiñik.
weñ kolemix jiñi ty'ul.
tax ñoj koli jiñi tye'.
mi' weñ melbeño' täkäch jiñi alä.

Troñijib 127

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja la' Komo pejkañ tyi käläx jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak. Isu'beño' its'äktyisaño' jiñi ts'itya' ty'añ ya'bä ts'ijbubil tyi iye'bal ili ty'añ yik'oty jiñi wäkp'ej ty'añältyak. Ak'eño' ts'itya' oraj cha'añ imelo' jiñi troñel iyomtyoki mi awilañ kotyaño' tyi uts'aty. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añ.

nana'

manko

ty'ul

ty'ujoñel

ty'orok

tye'

Jiñi _____ yujibi _____ imu'bi ik'ux _____ yik'oty _____
 imu'bi ip'äsañ _____ ya'i tyi _____.

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Otyoty

Troñijib 128

Su'beñ jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi chämp'ej ty'añäl jiñi yuk'el ts'ijb **"o"** yik'oty jiñi tye'elts'ijb **"ts"**, **"ts'"** yik'oty **"ch"** che' jiñi la' ixotyñup'o'tyak majlel. Komo pejkañ awik'oty' tyi weñ tsikil jujump'ej jiñi ty'añältyak isu'beñ icha' ts'ijbuño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' säpätyakbä rayaj añbä tyi iye'bal jiñi ejtyalältyak.

otyoty

tsuk

ts'ak

chityam

Troñijib 129

Su'beño' jiñi xkäñjuñob iweñ k'elo' tyi xuk'ul jiñi ejtyalältyak ya'i kotyaño' majlel cha'añ ipejkaño' jiñi ts'itya' ty'añtyak ma'añbä ts'äkäl, che' jiñi su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ iñutso' jiñi ma'añbä ts'äkäbä ty'añtyak ba' mi' tyaj isujmllel yik'oty jiñi yalo' ty'añtyak ba' uxtsolotyak. Ta'ixki ujtyiyo' its'äkyisañ, Komo pejkañ awik'oty'o' jiñi xkäñjuñob jiñi ts'itya' ty'añtyak ya'i cha' pejkañ tyi cha'sujtyel ojaysujtyelik awoñ.

tsukulix jiñi

k'äjñol
pislel
tsuts

japäx jiñi

ja'
ts'ak
sa'

bi'bi'ix yuk'el jiñi

chil
kuj
mis

Troñijib 130

Komo pejkañ tyi käläx awik'oty xkäñjuñob jujump'ej jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak isu'beño' isäklaño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' chäñtsolol ts'itya' ty'añtyak ita'ixki mejli ityajo' su'beño' isäpts'ijbubeño' iye'bal. Weñ pejkaño' ikotyano' tyi uts'aty mi añki machbä ñoj mej imel. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añtyak.

otyoty

chuch

ts'otjol

tsojol

tsojol mi yäk' ibäj jiñi käkätje'.
 ilekax boñol jiñi otyoty.
 jiñi chuch yuji ik'uxol ixim.
 ts'otjol tyi tye' jiñi lukum.

Troñijib 131

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja la' Komo pejkañ tyi käläx jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak. Isu'beño' its'äkyisaño' jiñi ts'itya' ty'añ ya'bä ts'ijbubil tyi iye'bal ili ty'añ yik'oty jiñi chämp'ej ty'añältyak. Ak'eño' ts'itya' oraj cha'añ imelo' jiñi troñel iyomtyoki mi awilañ kotyaño' tyi uts'aty. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añ.

otyoty

chityam

chuch

tsuk

chil

tsoyol

tyi jiñi _____ añ _____ yik'oty _____, mi yochelo'
je'e _____ yik'oty _____ i-ajpa'añ tsiki _____ xuptyak.

TY'añ cha'añbä weñ-añ: Bij

Troñijib 132

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi isäklaño'tyak ya' tyi uxp'ej ty'ääñäl jiñi yuk'el ts'ijb "i" yik'oty jiñi tye'elts'ijb "ch" yik'oty "r" che' jiñi la' ixotyñup'o'tyak majlel. Komo pejkañ awik'oty'o' tyi weñ tsikil jujump'ej jiñi ty'añältyak isu'beñ icha' ts'ijbuño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' säpätyakbä rayaj añbä tyi iye'bal jiñi ejtyalältyak.

bij

ch'ich'

rok

Troñijib 133

Su'beño' jiñi xkäñjuñob iweñ k'elo' tyi xuk'ul jiñi ejtyalältyak ya'i kotyaño' majlel cha'añ ipejkaño' jiñi ts'itya' ty'añtyak ma'añbä ts'äkäl, che' jiñi su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ iñutso' jiñi ma'añbä ts'äkäbä ty'añtyak ba' mi' tyaj isujmlel yik'oty jiñi yalo' ty'añtyak ba' uxtsolotyak. Ta'ixki ujtyiyo' its'äkyisañ, Komo pejkañ awik'oty' jiñi xkäñjuñob jiñi ts'itya' ty'añtyak ya'i cha' pejkañ tyi cha'sujtyel ojaysujtyelik awoñ.

mu'ba ka' majle tyi

matye'el
lum
rus

chuki chonkol imel jiñi

ts'i'
ch'ityoñ
ijñamäl

lets ityojo jiñi

arus
ats'am
xapuñ

Troñijib 134

Komo pejkañ tyi kälax awik'oty xkäñjuñob jujump'ej jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak isu'beño' isäklaño' jiñi ty'añtyak ya'i ba' chäñtsolol ts'itya' ty'añtyak ita'ixki mejli ityajo' su'beño' isäpts'ijbubeño' iye'bal. Weñ pejkaño' ikotyano' tyi uts'aty mi añki machbä ñoj mej imel. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añtyak.

ch'ili

rok

ch'oktyo

arus

mi' k'äjñel tyi chobal jiñi rok.

ch'ili jiñi awe'el.

ch'oktyo jiñi ach'ujm.

weñ säsäk jiñi arus.

Troñijib 135

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja la' Komo pejkañ tyi käläx jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi wakrutyak. Isu'beño' its'äktyisaño' jiñi ts'itya' ty'añ ya'bä ts'ijbubil tyi iye'bal ili ty'añ yik'oty jiñi chämp'ej ty'añältyak. Ak'eño' ts'itya' oraj cha'añ imelo' jiñi troñel iyomtyoki mi awilañ kotyaño' tyi uts'aty. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añ.

ch'ityoñ

ch'ich'

bij

rus

tyi lojwi iyok jiñi _____ añ _____ ba' tyi icha'le xäm-
bal, tsajñibi tyi _____ mi yäl ita'bi isätyä ibäj tyi _____.

Waxäklujuñchajp icha'k'al ty'añ 28
Tsołts'ijb

Troñijib 136

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja la' Komo pejkañ jiñi ty'añältyak ya'bä ts'ijbubil tyi yalo' wakrutyak. Isu'beño' its'äktyisaño' jiñi ts'itya' ty'añ ya'bä ts'ijbubil tyi ye'baläl yik'oty jiñi ty'añältyak. Ak'eño' ts'itya' oraj cha'añ imelo' jiñi troñel iyomtyoki mi awilañ kotyaño' tyi uts'aty. Ta'ixki lu' ujtyiyo' su'beño' ke mi kaja la' laja pejkañ jiñi ts'itya' ty'añ.

ja'al

pislel

wiñik

k'am-añ

k'ujts

yalo'bil

Jiñi _____ tyi yäch'isä pejtyele lak _____.

Iñuk'ol jiñi _____ mej yäk'ety tyi _____.

Jiñi _____ ta'ix bajñe käjli yik'oty _____.

Troñijib 137

Su'beño' jiñi xkäñjuño' isety'o' jujump'ej itye'el ts'ijblel jiñi tsołts'ijb mu'bä ityäle ya'i ba' mi' ityälel jiñi ba' mi yäl cha'añbä sety'oñel. Sety'elixki jiñi tye'elts'ijbtyaki, su'beño' itsol cha'añ ityoj-isaño' jiñi ty'añtyak bajche' añbä ya'i tyi yalo' wakrotraki. Su'beño' ipejkañ tyi kölax jiñi ty'añtyak ila' its'ijbuño' ya'ba' säpä rayajtyak añbä tyi eñtyäl.

K'iñ

Uw

TYe'

Bajlum

Kaxlañ waj

TS'i'

Troñijib 138

TYi ili troñel jiñi xkäñjuñob mi chäk kaja ik'äño' jiñi tye'elts'ijbtyak sety'elixbä. Su'beño' itsolo cha'añ mi ityoj-isaño' ty'añtyak weñ käñälbä icha'añob ya'i mi asu'beñ its'ijbuño' ya'ba' säpä rayajtyak añbä tyi eñtyäl. Ta'ixki ujtyiyo', mi asu'beño' jujuñtyiki ipejkaño' tyi käläx jiñi ty'añtyak ta'bä itsuyuyo'.

Troñijib 139

Su'beño' jini xkänjuñob ik'äño' jiñi sety'elixbä tye'elts'ijbtyak cha'añ itsolo' icha'añ ityoj-isaño' ty'añtyak imu'ba kaja ik'äño' jiñäch ili tye'elts'ijbtyak "Ww", "Xx", "Yy" yik'oty jiñi "Ss".

X

Y

S

X

TSolo jiñi tye'el ts'ijbtyak cha'añ ityoj-isañtyel ty'añtyak ba' mi ik'äjñel yuk'el ts'ijb. Che'bä bajche iliyi: ak'

a

e

i

o

u

ä

Troñijib 140

Su'beño' jiñi xkäñjuñob its'ijbuño' jo'p'ej ts'itya' ty'añtyak ila' itsuyo' majle yik'oty ili tsoolbä ty'añtyak.

Säsäk _____

CH'uloñi'tyak _____

K'ä' _____

TSäwañ _____

Matye'el _____

Troñijib 141

Pejkañ tyi käläx jiñi ts'itya' ty'añtyak. Su'beño' jiñi xkäñjuñob iweñ k'elo' jiñi ejtyalältyak isu'beñ iñutso' yik'oty juñts'ijty rayaj ba'añ jiñi ts'itya' ty'añtyak ba' mi ityaj ijak'ol.

TYik weñ xämbal tyik tyaja oño'tyak'iñ

Ñoj käläx tyi isu'bä ibäj jiñi chajk

Jiñi xñoxob ñoj weñ tyi icha'leyo' e'tyel

Jiñi kajpej ñoj weñ ityojol

TYik boño tyi chächäk jiñi otyoty

Ma'añ mi iñijkañ ibäj jiñi mep'

**Bolomlujuñchajp icha'k'al ty'añ 29
k'älättyo tyi Uxlujumchajp icha'k'al tyañ 33
Icha' k'elo köñoñel/¡Mejloñix!**

Troñijib 142

Su'beñ jiñi xkäñjuñob cha'añ mi iyajkañob tyi jiñi yalo' ty'añälyak añbä tyi wakrotyak cha'añbä mi its'äkyisañ jiñi ts'itya' ty'añälyak.

1. Wä'i tyi chapas chumuloñloñ kik'otyloñ yañtyakbä lak _____.

2. Ikäñol jiñi pejka ___ ñoj ñuk ik'äjñi'bal cha'añ lak pejtyele.

3. Ipejkäñtyel jiñi juñ mi yäk'oñ kweñ käñe' jiñi tyojelbä _____

4. Che' komla _____ pejkajuñ yik'oty its'ijbuñtyeli ñoj ñuk ik'äjñi'bal jiñäch che' lakomi

5. Tyi lakpejtyele mejoñächla jkäñ jiñi _____ juñ yik'oty its'ijbuñtyel.

6. Jiñi käñoñel ñukäch _____ cha'añ jkotyañ lakbäj tyi laj kuxtyälel.

juñ

jkäñe'

pi'älob

jiñi

ty'añtyak

isujmlel

pejka

Troñijib 143

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ its'ijbuño' ts'itya' ty'añ ya'i tyi ñojäl ba' säpäl rayajtyak isu'beño' ik'äñob jiñi ty'añtyak añbä ya'i tyi ts'ejäl.

TS'ijñ

CH'ujm

Ixim

Si'

Koya'

Kajpelol

Xapuñ

Troñijib 144

Su'beño' jiñi xkäñjuñob itsuyob jiñi xiñtyuk'äbä ty'añtyak ya'bä laja tsolol tyi ts'ejal yik'oty tyi ñojäl che'bajche' chonkol ipästyäl yäch ba' mi' ityaj isujmllel isu'beño' its'ijbuñ jiñi ty'añ ta'bä itsuyuyo' ya'i ba' säpäl jiñi rayajtyak.

Aj

muty

Koj

ch'um

CH'ij

tyäl

Kä

ts'i'

Jo

käv

Jok

tyom

TYu

tso'

Ajtso'

Troñijib 145

Su'beñ jiñi xkäñjoñob imelo majlel jump'ej cha'p'ej ty'añälyak yik'oty jiñi tye'elts'ijbtyak ya'bä tsolol tyi ts'ejäl che'bajche' chonkolbä ipästyäl.

M

max

mis

mako'

TY

CH

L

P

TS'

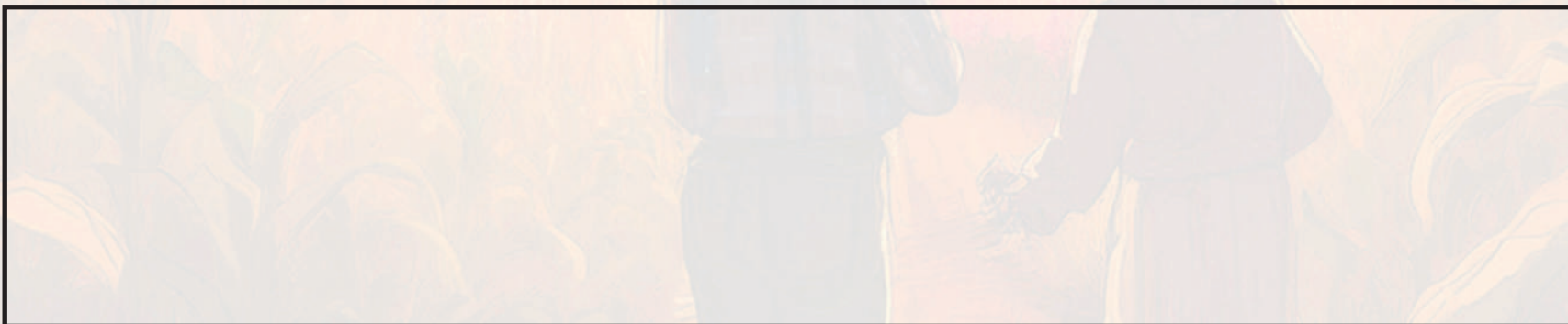
S

Troñijib 146

Su'beñ jiñi xkäñjuñob icha' ts'ijbuñob jiñi ts'itya' ty'añ ya'i tyi icha'p'ejlel wakro anbä tyi ye'baläl.

Mi käl wajali ke mach xsaj ñik'i käñäx, wäleyi mejlix käle' ke tä'äch mejli kñik'i käñe'.
CHE' komla kñik'i meli, ch'ujbiyäch lakmel.

Troñijb 147

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja ipejkaño' juñ yik'oty ts'itya' ty'añtyak cha'añ mi' mejlelo' imel yik'oty ikäño' majlel.

Ñaxañ su'beño' ibajñe pejkañob ya'i su'beño' ipejkañ che' ts'iñtyä jujuñtyikili tyi käläxbä ty'añ. Añki ma'añbä mi imejlelo' weñ kotyaño' majlel tyi uts'aty.

Mik weñ mulañ jk'ux jiñi wutye'tyak mu'bä yäk' ibäj wä'i tyik lumal.

Kome ch'ujbil tyi weñ k'uxol che' chonkoityo yäk' ibäji iweñ ju'beñtyo ityojol tyi mäñol.

Muk'ki jkäñityañla tyi troñel jiñi lak lum mejloñla kweñ ñik'i päk' ch'añ bälñäk'ältyak

Ñoj tyijikña mi ku'biñ pamil kome tä'äch mejli jkäñe' pejka juñ.

Yik'oty je'e tä'äch mejli jkäñe' ts'ijb jiñcha'añ ñoj uts'aty pamil mi ku'biñi.

Ñoj komixtyo kñik'i käñe' majle yu'bi, cha'añ kbe ñik'i ña'tyañ majlel.

Wale iliyi muk'ix kts'ijbuñ kmeloñeltyak cha'añ ma'añ mi iñajayetyak kcha'añ.

Yik'oty je'e mejloñix kpejkañ ña'tyibaltyak chuki kom imu'bä ityäletyak tyi juñ bajche' ba' mi iñik'i ajk'eltyak tyi käñol.

Troñijib 148

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ipejkaño' jiñi ts'itya' ty'añ.
Mu'bä yäl tyi pejkäñtyel jiñi ts'itya' ty'añ, su'beño' ijak'o' isujmllel jiñi k'ajtyiyajtyak.

Juñtyiki xtroñel tyi matye'el tyi' su'boñ ke ya'i tyi' lumal mi' weñ yäk' ibäj: ixim, bu'ul, ch'ujm, ch'ijch'um, ja'as, alaxax yik'oty kajpej.
TYi' su'boñ je'e ke mach laja mi' lu' ñik'i ak'tyak ibäj tyi juñlaja uj, jimbi cha'añ mi' weñ käñityañ itroñel tyi matye'el tyi ipejtyele ja'bil.

¿CHukoch mi ikäñityäñtyel jiñi matye'el tyi ipejtyele ja'bil?

¿CHuki mi yäk' ibäj tyi päk'ol mi yäl ya'i tyi ipejkäñtyel jiñi ts'itya' ty'añ?

¿CHuki mi iweñ yäk' ibäj tyi päk'ol ya'i tyi alumal?

Troñijib 149

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mu'bä ipejkaño' ya'i tyi ts'itya' ty'añ, mi its'äkyisañob jiñi xujty'il ts'itya' ty'añtyaki.

TYi lak pejtyele lu' añ lak ña'tyibaltyak, ta'bä lak lu' ñik'i kãnä k'älätyo tyi laj kuxtyälel.

Jiñcha'añ añki lak pi'äl machbä yuji pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel, ñoj yujil ña'tyibaläl tyi ichumtyälel. Imachbä its'itya' ña'tya jiñäch yuk'el jiñi tye'el ts'ijbtyak. CHE' mi ikäjñel jiñi pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel, ñoj añ ña'tyibalältyak cha'añ iweñ-isäñtyel majlel lak chumtyäl yik'oty ibe ñik'i kãño majlel.

CHE' mi ikäjñel pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel, ñoj añ _____ .

CHE' weñ ñoj añ lak ña'tyibaläl weñ añäch ik'äjñi'bal bajche' iweñ-isäñtyel lak _____

Jiñi lak pi'äl machbä yuji pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel, ñoj yujil _____ .

Troñijib 150

Su'beño' jiñi xkäñjuñob cha'añ mi ipejkaño' juñ yik'oty mi icha' ts'ijbuño' jiñi ts'itya' ty'añ.

Kome ma'añ tyi mejliyoñ tyi majlel tyi iskwelaj, ma'añ tyi ksaj ña'tya' pejka juñ yik'oty ts'ijb tyi koliyoñ, jiñcha'añ tä'äch kweñ ña'tyä kchok majlel kalo'bilob tyi iskwelaj cha'añ mi ibej lok'elo' majlel tyi weñ.

Jiñi ñaxambä kalo'bil añix tyi preparatoria. Kixik'al muk'ix kaja yujtyisañ isekuntaria, ixutyilel je'e añix tyi primaria, iche' je'e wale ili joñoñ ta'ix mejli jkäñe' pejka juñ yik'oty ts'ijbuyaj.

Troñijib 151

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ipejkañob jiñi ty'añ isu'beño' ijak' jiñi k'ajtyiyaj.

Jiñi ajLominko jiñäch juñtyiki wiñik chumulbä tyi ilumal imu'bi iweñ mulañ ajñel ya'i. Mi yäl ke jiñi ityatyo' yik'oty iñojtye'elob yä'ächbi tyi ch'ok-äyo' ikoliyo' ya'i, mi' su'beñoñla ke yoke yombä imel tyi ikuxtyälel jiñächbi ikäñe' kolek tyejklumtyak tyi chapas bajche' san kristowa, komitañ yik'otybi tuskla kutyeres.

Li ili wiñik jiñäch juñtyiki muk'ächbä imel chuki yomi itsätsbi mi' weñ kaja tyi troñel imu'bi iweñ kaja iloty ityak'iñ cha'añ ikäñe' jiñi lumaltyaki.

¿Bakibä tyejklumaltyak yom ikäñ jiñi ajLominko?

Troñijib 152

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja imelo' troñijib cha'añbä ts'ijb, iwa'liyi jiñäch mi kaja its'ijbuño' jiñi ty'añ mu'bä kaja asu'beño'i tyi käläx yik'oty tyi xuk'ul, ityöp'ä ats'itya' ak'eño' oraj cha'añ mi mejle its'ijbuño'. Jiñi mu'bä kaja asu'beño' its'ijbuñ ya' mi kaja atyaje' ya'i tyi ijuñ xpäsjuñ *Guía para Docente Alfabetizadora / dor.*

Añki ma'añbä mi iñoj ña'tyañ o ma'añbä mi imejlel tyi ts'ijb, kotyaño' majlel tyi uts'aty.

Troñijib 153

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja imelo' troñijib cha'añbä ts'ijb, iwa'liyi jiñäch mi kaja its'ijbuño' jiñi ty'añ mu'bä kaja asu'beño'i tyi käläx yik'oty tyi xuk'ul, ityöp'ä ats'itya' ak'eño' oraj cha'añ mi' mejle its'ijbuño'. Jiñi mu'bä kaja asu'beño' its'ijbuñ ya' mi kaja atyaje' ya'i tyi ijuñ xpäsjuñ *Guía para Docente Alfabetizadora / dor.*

Añki ma'añbä mi iñoj ña'tyañ o ma'añbä mi imejlel tyi ts'ijb, kotyaño' majlel tyi uts'aty.

Troñijib 154

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja imelo' troñijib cha'añbä ts'ijb, iwa'liyi jiñäch mi kaja its'ijbuño' jiñi ty'añ mu'bä kaja asu'beño'i tyi käläx yik'oty tyi xuk'ul, ityöp'ä ats'itya' ak'eño' oraj cha'añ mi mejle its'ijbuño'. Jiñi mu'bä kaja asu'beño' its'ijbuñ ya' mi kaja atyaje' ya'i tyi ijuñ xpäsjuñ *Guía para Docente Alfabetizadora / dor.*

Añki ma'añbä mi iñoj ña'tyañ o ma'añbä mi imejlel tyi ts'ijb, kotyaño' majlel tyi uts'aty.

Troñijib 155

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi kaja imelo' troñijib cha'añbä ts'ijb, iwa'liyi jiñäch mi kaja its'ijbuño' jiñi ty'añ mu'bä kaja asu'beño'i tyi käläx yik'oty tyi xuk'ul, ityöp'ä ats'itya' ak'eño' oraj cha'añ mi' mejle its'ijbuño'. Jiñi mu'bä kaja asu'beño' its'ijbuñ ya' mi kaja atyaje' ya'i tyi ijuñ xpäsjuñ *Guía para Docente Alfabetizadora / dor.*

Añki ma'añbä mi iñoj ña'tyañ o ma'añbä mi imejlel tyi ts'ijb, kotyaño' majlel tyi uts'aty.

Handwriting practice lines consisting of eight horizontal black lines on a light background.

Troñijib 156

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke mi icha' kajelob tyi ts'ijb. CHa'añ jiñi mi kaja ik'äño' jiñi ty'añtyak ya'bä tsołts'ijbubi ya'i tyi ts'ejäl cha'añ ibe ts'ijbuño' majlel ty'añäl bajche' jiñi chonkolbä ipästyäl.

Jk'ä'

Machity

Pejpem

CHityam

TYe'law

K'äñchoj

Pimel

TYi yajliyoñ a'bi ik'ux jiñi jk'ä'

Troñijib 157

Jiñi ts'itya' ty'añtyak ya'bä tsolts'ijbubi lu' xä'tyäbi bajche' mele, weñ pejkañ ityoj-isañ isujmllel.

jiñi k'ux jk'ä

uw jiñi panchañ añ

tyeñtya kolel jiñi

ts'i' jiñi ilekax its'ijbal

puts'i tyi jiñi xk'aläl

tyi añ kotyoty sawaniya

klum ba'añ xajlel weñ

K'ux jiñi jk'ä'

Troñijib 158

Su'beño' jiñi xkäñjuñob ke che'bajche' mi kaja ipejkaño' jiñi ty'añ mi kaja its'ijbuñob ta'bä iña'tyayob ya'ba' supätyak rayaj añbä tyi ye'baläl ba'añ jiñi wakro.

TYi kotyoty yik'oty wä'i tyi klumal, ity'añob jiñi xñoxob jiñäch ñoj ñukbä isujmllel.
 Jiño'äch jiñi xñoxob ñoj año'bä iña'tyibaläl k'älätyo tyi ikuxtyälelo' ijiño'äch ñoj yujilo'bä ich'ujbiñtye meloñeltyaki tyi lak lumaltyak.
 Jiño'äch ta'bä käybeñtyiyob ña'tyibaltyak ijiño'äch mejbä lak ñäch'tyaño'i yik'oty je'e mejbä lak ch'ämbeño' ity'añtyaki.
 Wa'liyi mache'ix bajche' iliyi, ta'ix isätyä ibäj jiñi weñbä päsoñeli, wäleyi jiñix mi' ñoj ch'añbeñtye isujm jiñi mu'bä ik'ejele tyi telebision, mu'bä yäjle tyi rariu yik'oty jiñi mu'bä iweñ pästyä tyi reres sociales.
 Yorajlelix wa'liyi tyi jiñi weñbä pensal yik'oty cha' sujtye majlel tyi jiñi iña'tyibal lak lumal bajche' wajali cha'añ mi icha' k'extyäye lak jol yik'oty iweñ-añlel lak pusik'al.

Troñijib 159

TS'ijbuñ ts'itya' ty'añ o-aloñel mu'bä yäjletyak baki ch'oyolety o-awomki je'e ñik'i ts'ijbuñ cha'añbä ap'eñelo'.

Troñijib 160

Su'beño' jiñi xkäñjuñob its'ijbuño' ts'itya' su'boñelbä ty'añ che'bajche' iliya chonkolbä ipästyäl.

Orajlel:

Wäkp'ej k'iñ eneru ch'añbä 2025.

Persona a la que se dirige el mensaje

x-Añtoñ

Lo que le queremos decir

Mik su'beñety abe käybeñoñ jop'e kilu waj ya'bä oraj tyi luñes, kome muk'ix ikaja jiñi k'iñejel mi käl ñumeñ mi kaja kchoñ jiñi takoj.

Mu'tyo asu'beñoñ bajche' mi kaja kbetyojbeñety cha'añ mi käk'eñety ya'bä oraj mik ñume kch'äme'i.

Wokolix awälä.

Ik'aba' xchokty'añäl

xTYekuj

CHoñoñi'bäl takoj "xLupita"

Orajlel:

Maxkibä komla xñik'i ts'ijbubeñ

Kombä lak su'beñ

Ik'aba' xchokty'añäl

Troñijib 161

Su'beño' jiñi xkäñjuñob its'ijbuñob jiñi ts'itya' ty'añbä su'boñel, ba' mi isu'beño' juñtyiki ip'eñel ke ñumeñix tyi oraj mi kaja ik'otyel ba' mi isu'beñ je'e kemi ikäybeñ jiñi uch'eläl ya'i tyi uch'i'bäl, imi iweñ mäke' cha'añ ma'añ mi ik'ux jiñi xmis.

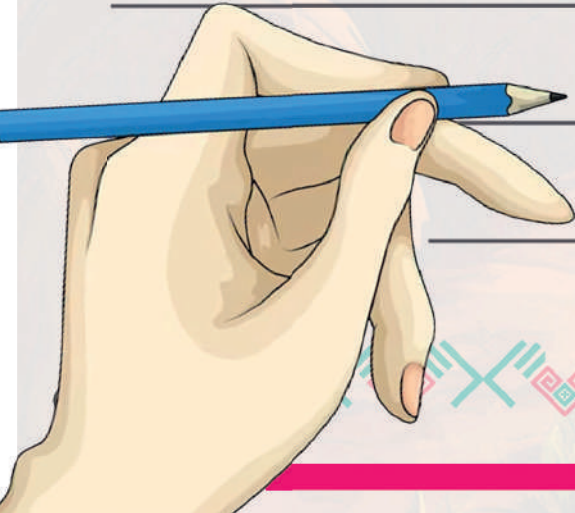

Troñijib 162

Su'beño' jiñi xkäñjuñob imelo' juñweychbä su'boñel che'bä bajche' iliyi chonkolbä ipästyäl.

Orajlel:

Wäkp'ej k'iñ eneru ch'añbä 2025

Maxkibä komla xñik'i ts'ijbubeñ

Tyatyäña'oletybäla

Kombä lak su'beñ

Mi la' su'beñtyel ke ya'bä oraj tyi k'iñ luñes jiñi ochi'bäl chäch mi ikaja tyi säk'añlel tyi las 9, cha'añ ma'añ mi iñusaño' tsäwañlel jiñi alälo' tyi las 7.

Li lok'i'bäli chä'äch mi ibe kaja bajche' jujump'ej k'iñi iyomäch mi ach'ambeñla isujm kome chä'äch mi yäl ity'añäl tyi *Secretaría de Educación*.
Xchok ty'añ

Yumulo' ya'i tyi iskwelaj
Francisco I. Madero

Orajlel:**Maxkibä komla xñik'i ts'ijbubeñ****Kombä lak su'beñ**

Troñijib 163

Su'beño' jiñi xkäñjuñob its'ijbuñob juñwejchbä su'boñel ba' mi isu'bo' ke jiñi päk'älo'bä tyi e'tyel cha'añ lumaläl "Las Limas" mi ik'ajtyiñob kotyän'tyel cha'añ ikujchel majlel mu'bä kajatyak ik'äjñel tyi troñel cha'añ imejlel jiñi kañchaj ya'i tyi parkej, kome bi'bi'ixbi jiñi bij imachbi saj ñum majle jiñi karujtyak iyäk'. Mi' pijtyän'tyel yäjk'ej wä'i che'bä oraj tyi säk'añlel a las 8.

¡Weñ uts'aty mi loñ ku'biñ!

Ta'ix ujtyiyety amel troñijib cha'añbä icha'pejlel juñil cha'añbä käñoñel:
"Mejläch jiñi CHapas", ta'ix akäñä apejkañ juñ yik'oty its'ijbuñtyel ts'ity'a su'boñel.

Wa'liyi jiñi Yumäl x-e'tyel cha'añbä chapas ñoj yomäch tyi yilä ipi'leñoñla tyi xäñbal
yik'oty jiñi tye'elts'ijbtyak; jiñächbi yoke troñel cha'añbä tyi lak pejtyele yik'oty
ilajiyajlel lak pi'älob.

Jiñi pejka juñ yik'oty its'ijbuñtyel cha'añbä ñik'i melol, mi kaja laja yäk'oñla jkän
laktäj yik'oty ityajol laktäj tyi yäñäloñel.

Jujump'ej jiñi tye'elts'ijb, ty'añäl yik'oty jiñi ts'itya' ty'añ mi kaja ijam lak wuty yik'oty
laj k'eloji' tyi yañtyakbä ña'tyibaltyak, pensaltyak yik'oty tyi yambä ik'eloñel mulawil
moxyäbä lak weñ käñätyak.

¡Mi mejletyächki jatyety, Mejläch jiñi CHapas!

El *Cuaderno de ejercicios 2* en lenguas indígenas,
se terminó de imprimir en marzo de 2025 en los Talleres Gráficos de Chiapas,
Carretera Panamericana 1076, Plan de Ayala, Tuxtla Gutiérrez, Chiapas.

El cuidado de la edición estuvo a cargo de la
Dirección de Divulgación de la Secretaría
de Educación del Estado de Chiapas.

